

899.969.1

ჭ 15

გიგუშა ნიჟარაძე

ილია ჭავჭავაძე

Ілля Чавчавадзе

გვ. 00000000000000000000
მ. წ. წ. წ.
წ. მ. წ. წ.
წ. მ. წ. წ.

**Вітчизно
кохана**

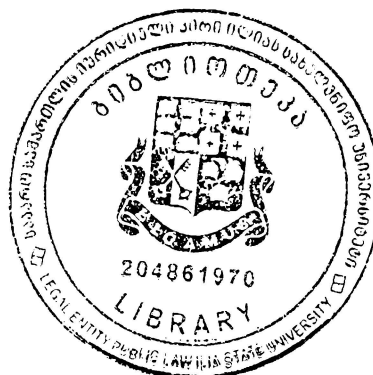
Тбілісі
2007

ილია ქავჭავაძე

გვ. 1
თ. 1
კატეგორია № 400000021372
კატეგორია

მამულო საყვარელო

თბილისი
2007

წინამდებარე კრებულში მოთავსებულია ილია ჭავჭავაძის ლექსები დედანსა და უკრაინულ თარგმანებში.
წიგნი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში დაარსებული უკრაინისტიკის ინსტიტუტის გამოცემაა. კრებულის მომზადებაში თავისი წვლილი შეიტანეს უკრაინის საელჩომ საქართველოში (ელჩი, ბ-ნი მ. სპისი) და თბილისის უკრაინულმა სკოლამ (დირექტორი ქ-ნი, გ. მატვეევა).
კრებული გამოსცა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა.

У поданому збірнику поміщені вірші Іллі Чавчавадзе в оригіналі та українському перекладі.

Книга є виданням, заснованого у Тбіліському державному університеті Інститутом Українознавства. У підготуванні збірника свій вклад внесли Посольство України в Грузії (посол, пан М. Спис) й Тбіліська українська школа (директор, пані Г. Матвеева).

Книга видана Тбіліським державним університетом.

© თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2007
უკრაინისტიკის ინსტიტუტი

Видавництво Тбіліського Університету, 2007
Інститут Українознавства

ISBN 978-9941-13-012-0

ვერ მოჰკლეს!

ილია ჭავჭავაძეს გამორჩეული ადგილი უკავია ქართველი ერის ისტორიაში. მისი სიდიადე განაპირობებს ქართველთა ასე განსაკუთრებული სირცხვილის გრძნობას, რომელსაც თავისი სიმძაფრე არ დაუკარგავს მიუხედავად იმისა, რომ ილიას მკვლელობიდან 100 წელი გავიდა. ქართველები ვამაყობთ ილიას სახელით, მაგრამ გვრცხვენია იმის გამო, რომ ისევ ქართველმა ესროლა ტყვია ამ ბუმბერაზ პიროვნებას. ესროლა, მაგრამ ვერ მოჰკლა. საქართველოს ისტორიაში ილიას მკვლელობის შემდეგაც ბევრჯერ ესროლეს ტყვია ჩვენს ქვეყანას, თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის იდეას, ესროლეს ჩვენს მომავალს, მაგრამ „ვერ მოჰკლეს!“

უნივერსიტეტშიც იყო მცდელობა, რომ მოეკლათ ილიას იდეა, მოეკლათ საქართველოს მდიდარი ისტორია და მომავლის რწმენა, მოეკლათ იმედი და ღირსების განცდა, მაგრამ “ვერ მოჰკლეს!” დღეს ქართველობა არის გაცილებით უფრო ამაყი, უფრო მეტი ღირსებით შემკული, რამეთუ ჩვენ დავძლიეთ ერთ-ერთი ყველაზე უფრო კრიტიკული მდგომარეობა საქართველოს ისტორიაში, ჩვენ დავძლიეთ უპერსპექტივობის განცდა — ყველაზე საშინელი ტვირთი, რაც კი შეიძლება საზოგადოებას ამძიმებდეს და შეუძლებელს ხდიდეს მის მომავალ განვითარებას.

მიუხედავად დიდი მცდელობისა, საქართველოში ვერავინ შეძლებს დაამკვიდროს, უიმედობისა და უპერსპექტივობის ერთგვარი აპოკალიფსური განწყობა. მითუფრო შეუძლებელია ამის გაკეთება უნივერსიტეტში — ყველაზე ჯანსაღ სოციალურ დაწესებულება-

ში. უნივერსიტეტი პირველ რიგში ასოცირდება ახალგაზრდობასთან, საზოგადოების ყველაზე გულწრფელ და საღ ნაწილთან.

ილიას უმთავრესი იდეა იყო სწრაფვა განათლებული საქართველოსკენ. ძლიერი საქართველო შეიძლება იყოს მხოლოდ განათლებული საქართველო. ამიტომაც არ იყო შემთხვევითი, რომ საქართველოს არაკეთილმოსურნეების ერთ-ერთი მთავარი სამიზნე ყოველთვის იყო უნივერსიტეტი. უნივერსიტეტს გამორჩეული მისია აკისრია საზოგადოების წინაშე.

ქართველებს აქვთ შემწყნარებლობის საოცარი უნარი – მათ არ შეუძლიათ სიძულვილი. ეს არის ჩვენი სიძლიერე. ჩვენ ვართ ძლიერნი, იმიტომ, რომ შეგვიძლია პატიება. მაგრამ, პატიებისადმი განწყობა და მზადყოფნა არ შეიძლება ვინმემ ჩათვალოს ჩვენს სისუსტედ. სუსტი ვერ გაპატიებს, მხოლოდ ძლიერს შეუძლია გაპატიოს და გვინდა რომ ეს კარგად იყოს გაგებული ჩვენი აფხაზი და ოსი თანამოქალაქეების მიერ.

საუნივერსიტეტო განათლების თემა საქართველოში არასოდეს ყოფილა ისე აქტუალური, როგორც დღეს არის. უნივერსიტეტი სტრუქტურული რეფორმების პროცესშია. ეს არის აუცილებელი იმისათვის, რომ, ჩვენ გვქონდეს უფრო უკეთესი უნივერსიტეტი. ჩვენ არ გვინდა მხოლოდ უკან ყურება და ყველაზე ცუდი, რაც შეიძლება ვინმემ გაუკეთოს უნივერსიტეტს და საერთოდ, ქვეყანას, ეს არის თვითკმაყოფილების განცდა. ჩვენ ამაყნი ვართ იმ დიდი ტრადიციებით, ვამაყობთ იმ სახელებით, იმ მემკვიდრეობით, რაც ქართულმა მეცნიერებამ, ქართულმა საუნივერსიტეტო განათლებამ შექმნა, მაგრამ ჩვენი ხედვა არის პროსპექტული, არის მომავლისკენ მიმართული. უნივერსიტეტი უბრუნდება იმ ორბიტას, რომელსაც იგი ბედის უკუღმართობის გამო რამდენიმე ათეული წლის წინ ხელოვნურად მოწყვიტეს. ჩვენი ხედვა არის მიმართული ევროპული ღირებულებებისაკენ, ჩვენ გვინდა თავისუფალი უნივერსიტეტი, რამეთუ მხოლოდ ცოდნაზე დაფუძნებული საზოგადოება შეიძლება იყოს ქართული სახელმწიფოს მთავარი ბალავარი. ქართველებს სამშობლოს განცდა საკმაოდ გაძლიერებული გვქონდა და გვაქვს. მაგრამ ქართველების რამდენიმე თაობას არ უცხოვრია “თავის სახელმწიფოში”. დღეს არის უნიკალური შანსი, როცა

ქართველები ვაშენებთ “ჩვენს სახელმწიფოს”, როცა სახელმწიფო უკვე ხდება ქართული იდენტურობის განმსაზღვრელი ელემენტი.

მოხარული ვარ, რომ ჩვენ დღეს ვართ იმედიანად და ეს ფრაზაც — „ვერ მოჰკლეს!“ განგვანწყობს იმედიანობისაკენ.

ჩვენი ახალგაზრდობა გამორჩეულია ნიჭიერებითა და რწმენით ქვეყნის მომავლისადმი. აუცილებელია რომ ეს ნიჭი და ენერგია უნივერსიტეტმა მიმართოს სწორი არხებით. ამ მხრივ უნივერსიტეტს გამორჩეული ფუნქცია აკისრია. დღეს იქმნება ახალი ქართული სახელმწიფო, რაც ზოგიერთ ჩვენს მეზობელს აღიზიანებს კიდევ. შესაძლოა ვინმეს სურს ნაშალოს ჩვენში ასეთი იმედიანი განწყობა და ნახოს ღირსებაშელახული უიმედო ერი, მაგრამ ეს შეუძლებელია.

ჩვენ დღეს გვინდა კიდევ ერთხელ ხმამაღლა ვთქვათ, რომ მარად ცოცხალია საქართველოს იდეა, თავისუფლების იდეა, ღირსების გრძნობა და იმედი! „ვერ მოჰკლეს!“.

გიორგი ხუბუა

პროფესორი,

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორი

Не змогли вбити!

Ілля Чавчавадзе займає особливе місце в історії грузинських націй. Його велич обумовлює те особливе переживання сорому, що не втрачає свого напруження, незважаючи на те, що після вбивства Іллі Чавчавадзе пройшло 100 років. Ми, грузини, пишаємося його ім'ям, але соромимося того, що саме грузин вистрілив у цю велику особистість. Але куля не змогла вбити його. В історії Грузії й після смерті І. Чавчавадзе багато разів цілилися в нашу країну, цілилися в ідею незалежності, цілилися в наше майбутнє, але «не змогли вбити!».

Спроби вбити ідею Іллі Чавчавадзе, убити багату історію Грузії й віру в майбутнє, убити надію й переживання гордості були й в університеті, але «не змогли вбити!». Сьогодні грузинська нація ще більш горда, більш гідна, тому що ми змогли перебороти один з найбільш критичних моментів в історії Грузії, ми зуміли перебороти переживання безперспективності- самий тяжкий вантаж для будь-якого суспільства, що, взагалі, унеможливлює майбутній прогрес.

У Грузії, незважаючи на кількаразову спробу, ніхто ніколи не зуміє зміцнити свого роду апокаліптичний, безнадійний і безперспективний настрій. Тим більше неможливо це в університеті - соціально в найбільш здоровій установі. Університет, у першу чергу, асоціюється з молоддю - самою широкосердою й здоровою частиною суспільства.

Основною ідеєю Іллі Чавчавадзе було прагнення до освіченої Грузії. Могутня Грузія - це освічена Грузія. Тому й було невинновим, що головною мішенню недоброзичливців Грузії завжди ставав університет. Університет несе особливу місію перед суспільством.

У грузин є чудова почуття толерантності - вони не можуть ненавидити. Саме це і є наша сила. Ми сильні Ці за того, що що ми можемо простити аде ставлення до

толерантності та готовність хтось не може вважати нашої слабкістю. Слабий не може простити, тільки сильний може простити і ми хочемо, що це було добре зрозумитий нашими Абхазськими та Осетінськими громадянами.

Тема університетської освіти в Грузії ще ніколи не була активною, як сьогодні. Університет знаходиться в процесі структурних реформ. Це обов'язково для того, що ми мали ще кращий університет. Ми не хочемо тільки дивитися назад і найгіршого, що може хтось зробити для університету і взагалі країни, це відчуття самозадоволення. Ми горді цими великими традиціями, гордимось цими іменами, цією спадщиною, що створила грузинська наука, грузинська університетська освіта, але наш погляд перспективний і направлений до майбутнього. Університет повертається до цієї орбити, яку із за лиха штучно відірвали декілька десятих років тому. Наш погляд направлений до європейських цінностей, ми хочемо незалежний університет, поскільки головною основою грузинської держави може бути тільки суспільство, основане на знаннях. У нас грузин надто усилена відчуття батьківщини і так й буде, але декілька поколінь не жила у «своєї державі». Сьогодні у нас є унікальний шанс, коли ми будемо «нашу державу», коли держава стає елементом, який відзначає грузинську ідентичність.

Я радий, що ми сьогодні наповнені надією і ця фраза «Не змогли вбити» настрайває до надії.

Наша молодь видризняється розумом та вірою до майбутнього країни. Тому, обов'язково, що цей розум та енергія були направлені правильними каналами. С цього приводу, університет має особливу функцію. Сьогодні створюється нова грузинська держава, що роздражає деяких наших сусідів. Можливо, хтось хоче стерети у нас таку надію і побачити ненадійну націю, але це неможливо.

Сьогодні ми хочемо ще раз сказати голосно, що ідея Грузії, ідея незалежності, відчуття честі та надія завжди живи. «Не змогли вбити».

Георгій Хубуа

професор,

ректор Тбіліського державного університету

ილია ჭავჭავაძე და უკრაინა

მამულო საყვარელო

შენ როსლა აყვავდები?

ასე მიმართავდა თავის სამშობლოს მისი მდგომარეობით შეძრწუნებული დიდი ქართველი მწერალი ილია ჭავჭავაძე.

ილია ჭავჭავაძეს უსაზღვროდ უყვარდა თავისი სამშობლო — “ხმელეთის თვალი”. მან მთელი თავისი სიცოცხლე და ნიჭი მშობელი ხალხის სოციალური და ეროვნული ჩაგვრისა-გან გათავისუფლებას, საქართველოს აღზევებას, მისი ნათელი მომავლისათვის ბრძოლას შესწირა.

მამულისათვის მოღვაწე “ერის მამას” ღრმად სწამდა, რომ სხვა ხალხებთან კეთილმე-გობრული დამოკიდებულების გარეშე საქართველო შვებით ვერ ამოისუნთქავდა.

მეცხრამეტე საუკუნის ქართველი ინტელიგენცია ძმური სიყვარულითა და პატივისცე-მით იყო გამსჭვალული სხვა ხალხებისადმი, მათი კულტურისადმი. ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, ნიკო ნიკოლაძე, იაკობ გოგებაშვილი და სხვანი მშრომელი ხალხის მიმართ ღრმა სიმპათიებით იყვნენ გამსჭვალული. ისინი ქადაგებდნენ მათთან ძმობისა და მეგობ-რობის იდეას, ერთმანეთის სიყვარულსა და პატივისცემას.

წლების განმავლობაში ილია ჭავჭავაძე სათავეში ედგა საპოლიტიკო და სალიტერატურო გამოცემას “ივერიას”, რომელიც ხალხთა ძმობისა და მეგობრობის იდეის ერთ-ერთი ენერ-გიული მეხოტბე-მეზაირახტრე იყო. „მე გამსჭვალული ვარ იმ აზრით, — ამბობდა იგი — რომ ხალხთა შორის კარგი დამოკიდებულების გარეშე არა აქვს შვევა საქართველოს“. ილიამ “ივერიის” ფურცლებზე სხვა ერების გვერდით დიდი ყურადღება დაუთმო მოძმე უკრაინელი ხალხის კულტურის საკითხებს, ამ ქვეყნის ყოფა-ცხოვრების მდგომარეობაზე საუბარს.

როცა ნიკო ლომოურმა თარგმნა ტარას შევჩენკოს “მუშა ქალი”, ილია ჭავჭავაძემ იგი

1881 წელს ჟურნალ “ივერიაში” გამოაქვეყნა. უკრაინული ლიტერატურისადმი ილიას ინტერესს ადასტურებს ის ფაქტიც, რომ მის პირად ბიბლიოთეკაში ინახებოდა უკრაინელი მგოსნის ა. ნავროცკის ხელნაწერი თხზულებანი, ხარკოვის არქივში აღმოჩნდა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების მიმართვა ხარკოვის ასეთივე საზოგადოებისადმი. მიმართვაში უკრაინელ კოლეგებს სთხოვენ გამოუგზავნონ მათ მიერ გახსნილი სკოლების პროგრამა და აცნობონ ზოგი საინტერესო საკითხი. ამ წერილს ხელს აწერს ილია ჭავჭავაძე.

ილია ჭავჭავაძის ხელშეწყობითა და მეთაურობით “ივერიამ” მოძმე უკრაინელი ხალხის საუკეთესო ტრადიციების, ლიტერატურის და ხელოვნების მიღწევათა პროპაგანდა-პოპულარიზაცია გასნია. ამისათვის დიდმა ქართველმა მამულიშვილმა გამოიყენა უკრაინული რეალისტური დრამატურგიის და ხელოვნების გამოჩენილი წარმომადგენლების მიხაილო სტარიცკის, მარკო კროპივინიცკის, მიკოლა სადოვსკისა და სხვათა საქართველოში ჩამოსვლა და “ივერიის” მკითხველებს მოძმე უკრაინელების შესახებ უაღრესად საინტერესო ცნობები მიაწოდა.

1890-იან წლებში უკრაინულ ჟურნალებში “ზორიასა” და “პრავდაში” დაიბეჭდა ილია ჭავჭავაძის ნაწარმოებები: “გაზაფხული”, „მას აქეთ, რაკი“, “გუთნისდედა“, “ელეგია“, “პოეტი“, “ქართველის დედა“ და სხვ. თარგმანები შესრულებული იყო უკრაინელი მწერლების – ო. ლ-ის, ბორის გრინჩენკოს და პავლო გრაბოვსკის მიერ.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს შორეულ ციმბირს გადასახლებაში ყოფნის დროს პოეტი-რევოლუციონერის პავლო გრაბოვსკის მიერ ილია ჭავჭავაძის ლექსების თარგმნა. მას მოხდენილად აუმატყველებია ქართველი მგოსნის პოეტური ნაწარმოებები “პოეტი“, “გაზაფხული“, “გუთნისდედა“, “ელეგია“ და სხვ. პ. გრაბოვსკიმ შეარჩია და უკრაინულ ენაზე ააჟღერა ქართველი მგოსნის ის ნაწარმოებები, რომლებიც თავისი შინაარსით, იდეური დანიშნულებით ეხმაურებოდა, ეთანხმებოდა უკრაინელი შემოქმედის მოწინავე პოზიციებს.

უკრაინული საზოგადოებრიობა ილია ჭავჭავაძეს იცნობდა, როგორც საქართველოს მოწინავე მოაზროვნესა და შემოქმედს. ჯერ კიდევ 1894 წელს ჟურნალ “პრავდაში” გამოქვეყნდა ნარკვევი — “საქართველოს ისტორიულ-ლიტერატურული პერსპექტივები“, სადაც საქართველოს ლიტერატურული ცხოვრების მიმოხილვის დროს მოხსენებული არიან შოთა რუსთა-

ველი, დავით გურამიშვილი, ალექსანდრე ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი და ილია ჭავჭავაძე.

ილიას პოეზიას იცნობდა დიდი უკრაინელი პოეტი და მოღვაწე ი. ფრანკო. იგი დაინტერესებული იყო პ. გრაბოვსკის შემოქმედებით, ჰქონდა მიმოწერა მასთან, წერდა სტატიებს მის შემოქმედებაზე და ხელთ ჰქონდა პ. გრაბოვსკის პოეზიის კრებული — “დოლია”, სადაც მოთავსებული იყო ი. ჭავჭავაძის ლექსების თარგმანებიც.

ილია ჭავჭავაძის შემოქმედებას ასევე იცნობდნენ უკრაინული კულტურის ისეთი წარმომადგენლები როგორებიც იყვნენ უკრაინული ლიტერატურის კლასიკოსი მიხაილო კოციუბინსკი თუ ვოლოდიმირ სამილენკო და სხვანი.

ილია ჭავჭავაძისა და უკრაინული საზოგადოების ურთიერთობაში უაღრესად მნიშვნელოვანია ფაქტი, რომელიც ქართველი მწერლის იუბილესთან იყო დაკავშირებული.

1897 წელს ილია ჭავჭავაძის სამწერლო მოღვაწეობის ორმოცი და დაბადებიდან სამოცი წელი სრულდებოდა, მაგრამ ხელისუფლებას ეშინოდა ხალხის თავშეყრისა და ყოველ ღონეს ხმარობდა, რათა არ დაეშვა ი. ჭავჭავაძის იუბილეს ჩატარება.

ასეთ ვითარებაში ქართველი ხალხის სახელით ისინი საგანგებო დელეგაციას გზავნიან საქართველოში და საყვარელ მწერალს ადრესს მიაართმევენ.

უკრაინული ლიტერატურის გამოჩენილი წარმომადგენლები ილია ჭავჭავაძეს ერის სახელოვან შვილად თვლიან. მათი აზრით, ილია ჭავჭავაძეს საპატიო ადგილი უკავია ქართველი ხალხის სულიერ კულტურაში და არა მარტო მშობლიური ხალხისა. გამოჩენილმა უკრაინელმა მოღვაწეებმა თავის ადრესში აღნიშნეს, რომ ქართველი მწერლის შემოქმედებამ, მისმა დიდებამ, გადალახა კავკასიონის მწვერვალები და უკრაინაშიც ჩააღწია.

უკრაინულ საზოგადოებას შემდგომ ხანებშიაც არ განელებია ინტერესი გამოჩენილი ქართველი შემოქმედისა და მოღვაწისადმი. ეს გასაგებიც იყო. ქართული საზოგადოებრივი აზრის ერთ-ერთი მეთაურის, ილია ჭავჭავაძის საზოგადო მოღვაწეობა თუ მისი შემოქმედებითი იდეები ახლობელი და გასაგები იყო უკრაინული ინტელიგენციისათვის. ამიტომაც ილია ჭავჭავაძის დაღუპვას ასე მწვავედ გამოეხმაურა იმდროინდელი უკრაინული პრესა, საზოგადოებრიობა.

ილიას საზიზღარი მკვლელობის მეორე დღესვე უკრაინის ცენტრალურმა გაზეთმა “რადამ” გამოაქვეყნა ცნობა, სადაც მწუხარებით აუწყა მკითხველებს საქართველოს დიდი მოამაგის გარდაცვალება.

გაზეთი არ დაკმაყოფილებულა ამ მოკლე ინფორმაციით. სულ მალე, 18 სექტემბერს, მის ფურცლებზე გამოქვეყნდა მოზრდილი წერილი “საქართველოს სირცხვილი“, რომელშიც აღნიშნული იყო ილია ჭავჭავაძის დიდი დამსახურება ქართველი ერის წინაშე.

უკრაინელი ხალხისათვის ილია ჭავჭავაძე განსაკუთრებით ახლობელი და საყვარელი მწერალი გახდა XX საუკუნეში. უკრაინელმა მწერლებმა ფართოდ გააცნეს თავის მკითხველებს ილია ჭავჭავაძის შემოქმედება. უკრაინულ ენაზე მრავალგზის გამოქვეყნდა ილია ჭავჭავაძის ნაწარმოებები. პირველი პოეტი XX საუკუნეში, რომელმაც ქართველი მგოსნის სტრიქონები აახმიანა უკრაინულად პავლო ტიჩინა იყო, ახალი უკრაინული პოეზიის პატრიარქი.

1961 წელს კიევში გამოიცა “ქართველი ხალხის პოეზიის ანთოლოგია“. ანთოლოგიაში მოთავსებულია ილია ჭავჭავაძის ლექსები. მეცხრამეტე საუკუნეში თარგმნილი ლექსების გვერდით დაბეჭდილია XX საუკუნის გამოჩენილ უკრაინელ შემოქმედთა მიერ ნათარგმნი ნაწარმოებები, რომელთა შორის არის ოლეს გონჩარის მიერ ბრწყინვალედ ნათარგმნი “ყვარლის მთებს“, მიკოლა ბაჟანის მიერ უკრაინულ ენაზე შესანიშნავად გადატანილი “ბაზალეთის ტბა“ და ოლექსა ნოვიცკის ჩვეული ოსტატობით ახმიანებული ილია ჭავჭავაძის რამდენიმე ლექსი. გარდა ამისა, შემდგომში ილია ჭავჭავაძის პროზაული ნაწერებიც ითარგმნა უკრაინულად. “კაცია-ადამიანის?!” და “ოთარანთქერივის“ მშვენიერი თარგმანით ოლექსა სინიჩენკომ უკრაინელ მკითხველს გააცნო ქართველი მწერლის უაღრესად მნიშვნელოვანი ნაწარმოებები.

დიდი ილიას საზოგადოებრივ საქმიანობასა თუ შემოქმედებით მოღვაწეობაში უკრაინელ ხალხთან ძმობას საგანგებო ადგილი უკავია. ამიტომაც ასეთი სიამაყით ვიხსენებთ დღეს ქართველი ხალხის სახელოვანი შვილის ურთიერთობას მოძმე უკრაინელ ხალხთან.

საუკუნეზე მეტი გავიდა დიდი ილია ჭავჭავაძის სისხლიანი მკვლელობიდან, მაგრამ თავისუფლებისა და დემოკრატიის მტრებმა ვერ შეძლეს “ერის მამის“ ჩანგის დადუმება. იგი ჟღერდა მთელი ეს წლები და ჟღერს ახლაც, იღვრება ცისარტყელას ხიდეზად და კვლავინდებურად გვიქადაგებს მეგობრობასა და ძმობას, ხალხისა და თავისუფლების სიდიადეს.

ოთარ ბაქანიძე

პროფესორი,

უკრაინისტიკის ინსტიტუტის დირექტორი

Ілля Чавчавадзе й Україна

Вітчизно моя ти прикохана,
Скоро ж покриєшся квіттям?

Так звертався о своєї батьківщині зтревожений її станом великий грузинський письменник Ілля Чавчавадзе.

Ілля Чавчавадзе необмежено любив свою батьківщину – «глаз землі». Він все своє життя та розум віддав звільненню від соціального та національного знищення рідного народу, віддав боротьби за її яскраве майбутнє.

«Батько народу», який діяв для батьківщині глибоко вірив, що без добросусідських відносин з іншими народами, Грузія не вдохнула би з задоволенням.

Грузинська інтелігенція дев'ятнадцятого століття була наповнена братерською любов'ю та повагою до інших народів, до їх культур. Ілля Чавчавадзе, Акакій Церетелі, Якоб Гогешвілі та інші були наповнені любов'ю та симпатією до дружнього народу.

Видатний письменник та громадський діяч Ілля Чавчавадзе протягом багатьох років очолював політично-літературне видання «Іверія», яке було одним із пропагуючих ідею дружби та братерства. Ілля Чавчавадзе висловлював думку всієї кращої грузинської громадськості, коли писав: «Я переконаний у тому, що без добрих стосунків з іншими народами Грузія не може бути вільною». Виходячи зі своїх суспільних та естетичних позицій, Ілля Чавчавадзе на сторінках «Іверії» багато уваги приділяв питанням культури українського народу, стану життя цієї країни.

Коли Ніко Ломоурі переклав «Наймичку» Тараса Шевченка, Ілля Чавчавадзе надрукував цей вірш у 1881 році в журналі «Іверія». Про інтерес Іллі Чавчавадзе до української літератури свідчить той факт, що в його особистій бібліотеці зберігалися рукописи українського письменника Олександра Навроцького. У Харківському обласному архіві знайдено звернення «Товариства поширення грамотності серед грузинів» до однойменного товариства в Харкові. У зверненні грузини просять українських колег

надіслати їм програми тих шкіл, які були відкриті в Україні, а також пояснити деякі цікаві для них організаційні питання.

За підтримкою та очолюванням Іллі Чавчавадзе, «Іберія» вела пропаганду-популяризацію найкращих традицій, літератури та мистецтва українського народу. Цьому слугував приїзд до Грузії представників української реалістичної драматургії та мистецтва – Михайла Старицького, Марка Кропивницького, Миколи Садовського та інших. Читачеві «Іберія» подавала важливі й цікаві статті про українців. Великий гуманізм, глибокий патріотизм та інтернаціоналізм, яскраві почуття дружби Іллі Чавчавадзе до українського народу робили свою справу. У грузинського народу з новою силою проявилось відчуття любові до історичних друзів, виросла повага до них, зміцнилася дружба цих двох народів.

Життя і творчість одного з кращих представників передової грузинської думки XIX століття Іллі Чавчавадзе не лишилися непомітним для української інтелігенції. Ілля Чавчавадзе займав надзвичайне місце серед представниками грузинської літератури в українській періодичній пресі.

На початку 1890-х років в українських журналах «Правда» і «Зоря» були надруковані вірші Іллі Чавчавадзе: «Весна», «Орач», «Елегія», «Поет», «Грузинці-Матері» та інші у перекладах О. Лотоцького, Бориса Грінченка і Павла Грабовського.

Особливо треба відмітити переклад віршів Іллі Чавчавадзе поетом Павлом Грабовським, який перебував у далекому Сибірі.

Павло Грабовський чудово перекладав поетичні твори грузинського поета – «Весна», «Поет», «Орач», «Елегія» та інші. П. Грабовський обирав та озвучував українською мовою ті вірші грузинського поета, які своїм змістом, ідейним значенням відповідали епохальним вимогам дев'ятнадцятого століття, позиціям українського творця.

Під час перекладу віршів Іллі Чавчавадзе, Павло Грабовський звертав увагу та робив акцент на ті твори грузинського письменника, які відповідали революційним настроям дев'ятнадцятого століття. Переклад вирізняється майстерністю.

Українська прогресивна громадськість знала Іллю Чавчавадзе, як мислителя та творця Грузії. Ще у 1894 році в журналі «Правда» було надруковано нарис «Історично-літературні перспективи Грузії», де в огляді літературного життя Грузії названі Шота Руставелі, Давида Гурамішвілі, Олександра Чавчавадзе, Акакія Церетелі, Іллі Чавчавадзе та інших.

З поезією Іллі Чавчавадзе був знайомий український поет та діяч Іван Франко. Він

зацікавився творчістю П. Грабовського, часто переписувався з ним, писав статті про його творчість і мав на руках збірник поезії Павла Грабовського «Доля», до якого було внесено переклади Іллі Чавчавадзе.

З творчістю Іллі Чавчавадзе також були знайомі такі видатні представники української культури, як класики української літератури Михайло Коцюбинський, Володимир Самійленко та інші.

У стосунках Іллі Чавчавадзе з українською громадськістю дуже важливим є факт, пов'язаний з ювілеєм грузинського письменника.

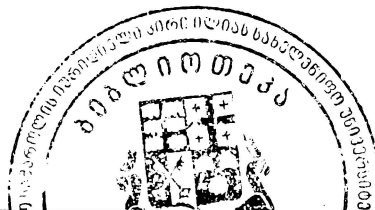
У 1897 році виповнилося 60 років від дня народження Іллі Чавчавадзе та 40 років його творчої діяльності, але уряд боявся зібрання народу і намагався не допустити проведення ювілею Іллі Чавчавадзе.

І ось саме в цей час грузинську громадськість підтримала українська інтелігенція. Від імені українського народу вона відправила надзвичайну делегацію до Грузії, яка передала шанованому та улюбленому письменнику вітальну адресу. Відомі представники української літератури, громадські діячі Михайло Коцюбинський та Борис Грінченко вручили їй видатному грузинському діячеві, синові свого народу. На їх думку, Ілля Чавчавадзе займав почесне місце в духовній культурі не тільки рідного грузинського народу. Видатні українські діячі у своїй адресі відмітили те, що слава Іллі Чавчавадзе, його творчість перетнула вершини Кавказу і досягла України.

Українська громадськість не зменшила зацікавленості до видатного грузинського творця та діяча, і це не випадково. Громадська діяльність та творчі ідеї Іллі Чавчавадзе були близькі й зрозумілі українській інтелігенції. Тому, на смерть Іллі Чавчавадзе дуже гостро відгукнулася українська преса, українське суспільство.

Наступного ж дня після жорсткого вбивства Іллі Чавчавадзе, центральна газета України «Рада» повідомила своїх читачів про смерть великого сина Грузії.

Газета не обмежилася цією маленькою інформацією. На її сторінках 18 вересня 1907 року надруковано велику статтю під назвою «Сором Грузії». Описуючи життєвий та творчий шлях поета, газета відзначила велику заслугу І. Чавчавадзе перед грузинським народом. Автор статті називає І. Чавчавадзе володарем дум грузинського народу, його вождем у національно-визвольній боротьбі. «І такий національний велет загинув від руки зрадника», - робить висновок газета.

Ця ж газета, дуже скоро, 29 вересня, знову нагадала українському народові ім'я І. Чавчавадзе, знайомлячи своїх читачів з діяльністю Товариства поширення грамотності серед грузинів щодо увічнення пам'яті І. Чавчавадзе.

Ілля Чавчавадзе став особливо близьким українському народу у ХХ столітті. Українські письменники широко ознайомили читачів з творчістю Іллі Чавчавадзе. В українській пресі багато разів друкувалися його твори. Перший український поет, який озвучив рядки грузинського поета українською мовою в ХХ столітті, був Павло Тичина, патріарх української поезії.

У 1961 році в Києві була видана «Антологія поезії грузинського народу», редактором якої був Микола Бажан. В антологію увійшли вірші Іллі Чавчавадзе. Поряд із перекладами дев'ятнадцятого століття були надруковані твори, перекладені відомими українськими діячами двадцятого століття, серед яких, чудовий переклад Олеса Гончара «Горам Кварелі», переклад М. Бажана «Базалетське озеро», та майстерно озвучені Олексою Новицьким декілька творів Іллі Чавчавадзе. Окрім того, також були перекладені прозаїчні твори Іллі Чавчавадзе: «Чи ж він людина», «Розповідь жебрака», за допомогою яких Олекса Синиченко ознайомив читачів з найважливішими творами грузинського митця.

Життя та творчість видатного керівника національно-визвольного руху Грузії Іллі Чавчавадзе, було освітлено високими ідеями дружби народів. У громадській та творчій діяльності великого Іллі Чавчавадзе дружба з українським народом займає особливе місце. Тому, з такою гордістю згадуємо сьогодні стосунки видатного сина грузинського народу з дружнім українським народом.

Пройшов більш ніж століття від кровавого вбивства Іллі Чавчавадзе, але вороги незалежності та демократії не змогли заткнути струни «Батька народу». Вони звучали протягом цих років и звучат зараз, розповсуджуються райдужними мостами та як завжди, говорить нам про дружбу та братства, слава народу та незалежності.

Отар Баканідзе

професор,

директор Інституту Українознавства

ლექსები

Горам Кварелі

Гори Кварелі! Надовго я вас покидаю.
Будьте ж зі мною далеко від отчого краю.
Ви нерозлучно, як серце, зі мною усюди,
Образ ваш в мандрах мене супроводити буде.
В роки дитячі, в юнацтва бентежного днини
Причарували мене ваші горді вершини.
Зроду лякливим не був, страху серце не знало,
В грудях не з ляку воно отоді завмирало,
В час, коли в небо, на ваші звабливі верхів'я
В захваті рвався, душею спрагливо летів я!
Там, де не сміють літати і хмари похмурі,
Де лиш гогочуть свавільні розхристані бурі,
Де, ледве мріючи в небі, ключі журавлині
Линуть у далеч, пославши привіт верховині,—
Мріяв і я там висот понадхмарних сягнути,
Вільно літати, у дружбі з борвіями бути;
Крила орла за плечима хотів би я мати,
Бескидів грізних щоб в леті крилом доторкати.
Глупої ночі, коли в межигір'ях від люті
Лев'ячим ревом ревли вітрюгани розкуті,

ყვარლის მთებს

სამშობლო მთებო! თქვენი შვილი განებებთ თავსა,
მაგრამ თქვენ ხსოვნას ვერ მივცემ მე დავიწყებასა:
თქვენ ჩემთან ივლით გაუყრელად, ვით ჩემი გული,
თქვენთან, ჰე, მთებო, ბუნებითა შეუღლებული!
მახსოვს, ყრმა ვიყავ, ძლივს მოსული გონს და ცნობასა,
როს სიდიადე თქვენი მგვრიდა კანკალს, ჟრჟოლასა...
იგი არ იყო შიშის ჟრჟოლა, შიშის კანკალი,
იგი არ იყო ძვრა გულისა, ფრთხალი და მხდალი.
მე თრთოლით ვსჭვრეტდი ლაჟვარდ ცაზედ თქვენსა სიმაღლეს
და შევნატროდი ყმანვილურად თქვენს ზემო მხარეს;
სადაც ღრუბელნი ვერ ჰბედავდნენ შიშით სრბოლასა,
სადაც ისმენდით ამაყადა გრიგალთ ქროლასა,
სადაც წეროთა ქარავანი, ცას დაღუპული,
თქვენ თავთან იყო თითქმის ძლივ-ძლივ გასწორებული, —
იქ მე ვნატრობდი, ყმანვილ ყრმობის სიმარტივითა,
ფრენას და ტანტალს თქვენს საშინელ გრიგალივითა.
ვნატრობდი ხოლმე, რომ ვეხვიო სუბუქსა ქარსა
ან თავისუფალ არწივისა ძლიერსა ფრთასა,
რომ აღმოვფრინდე და შევეხო თქვენს ამაყ თავსა.
როცა ჰღმუოდნენ ხევში მძვირფნი სასტიკნი ქარნი,

ილია ჭავჭავაძე, 1859 წ.

Илия Чавчавадзе, 1859 г.

Окс. Васильовна

О, як тремтів я! Та навіть у ревищі тому
Рідне було щось, привітне хлоп'яті малому.
Серце дитяче тоді ще гордитись не вміло,—
Зараз же вами воно потішається сміло.
Ви, мої гори, моя материнська колиска,
Грім мій гримить тут, моя блискавиця тут блиска.
З вами ділив я юнацькі жалі й пересмутки,
Вам довіряв свої перші життєві набутки.
Хоч на розвагу не чув я від вас ані слова,
Люба була мені, гори, із вами розмова.
Видива днів тих, прекрасних таких і врочистих,
Вірно до скону нестиму у помислах чистих.
Гори Кварелі, ви юність мою осявали!
В путь я виходжу долати життя перевали.
Доля моя вимагає із вами розлуки.
Кинути вас,— о, немає лютішої муки!
Кінь мій несе мене далі від вас, усе далі,
Я покидаю вас, мов сирота; у печалі.
Ось ви зникаєте, ледве помітні для ока...
Там, де були ви, блакить розлилася глибока...
Марно вдивляюсь в повітря густе небокраю,
Марно навкруг я стривоженим зором блукаю,—
Всюди розкинулись синього неба простори,

ვით ას მრისხანე დაჭრილ ლომთა საშიშნი ხმანი, —
 ვითა ფოთოლი, ისე ვრთოდი, ვუგდებდი რა ყურს,
 იმ ხმებში ვგრძნობდი მე რალაცას ნაცნობს, მშობლიურს.
 თუ მაშინ ყრმისთვის უცხო იყო თავმოწონება,
 ან მომწონს თავი, მეგობრებო, რომ დაბადება
 თქვენს შორისა მხვდა, ბუნებისა თქვენის ვარ შვილი,
 გრიგალთა, მეხთა ქუხილთ შორის ქართველად გაზრდილი.
 როს ყმანვილური მწუხარება ჩემს ყმანვილურ გულს
 სჩაგრავდა ხოლმე, თქვენ წინ ვღვრიდი ჩემ ცრემლთ ნაკადულს.
 თქვენ შეგჩიოდით, შეგტიროდით, თუმც კი იმ ჩემს ცრემლს,
 როგორცა ეხლა, ისე მაშინ არ სცემდით ნუგეშს...
 და ეს აჩრდილნი საოცნებელთ წარსულთა წამთა
 ჩემს სიკვდილამდე მემარხება გულშია ღრმათა!..
 რარიგ მიყვარდით, მეგობარნო ჩემ ყმანვილ ყრმობის,
 და ან მაშორებს თქვენთან ვალი ამ წუთის-სოფლის,
 მომავლის ბედი გაყრას ითხოვს ჩემგან მსხვერპლადა,
 და რას მომთხოვდა უარესსა დასასჯელადა?!
 ყოვლი ნაბიჯი ჩემის ცხენის თქვენთან მაშორებს,
 ყოველი წუთი გკარგავს თქვენა და მეც მაობლებს..
 აგერ თქვენც ჰქრებით თანდათანა... თქვენსა მწვერვალსა
 ძლივს ვარჩევ... წუთიც!.. მხოლოდლა ვსჭვრეტ ციაგსა ცასა.
 ამაოდ ვებრძვი მანძილსა და ჰაერის სისქეს
 და მოუსვენრად ვატანტალებ მწუხარს თვალსა ჩემს!..
 თქვენი მწვერვალნი აღარ სჩანან და მშვენივრად ცას

ილია ჭავჭავაძე

Илия Чавчавадзе

აღარ უმკობენ ერთნაირსა ციაგს კამარას!..

მშვიდობით, ჩემნო, თვალში ცრემლით განებებთ თავსა...

უცხოეთიდან კვლავ მოგანვდენტ ჩემს გულს და თვალსა;

კვლავ გაგიღიმებთ შორ ქვეყნიდან თქვენ ჩემი სული,

და დამიწყებსცა სიყვარულით ფეთქასა გული.

1857-სა წელსა, 15-სა აპრილსა,
ს. კარდანახი

საქართველოს სამხედრო გზა

Военно-грузинська дорога

Орач

Гей, мій воле бідолашний!
Ми раби з тобою,
Одним ярмом опряжені,
Нуждою лихою,
Що над нами стоїть здавна
Якимсь лютим катом,
Що нас пхнула на шмат лану,
Нудись над тим шматом!

Рушай, друже, борозною,
Доки служить сила,
Доки доля серед поля
Обох не скосила.

Тягни дужче, хай лягає
За скибою скиба,
Та нап'ється поту-крові,
Щоб нам дати хліба.

Не журися, вірний воле,
Не здихай все важче;
Тяжко в плузі вік ходити,
Та й мені не краще.

Як ти, друже, очей вгору
Звести не посмію:
Одібрали в мене небо
Та святу надію.

Одібрали живосилом
Свої ж брати-дуки;
Земля чорна не зна жалю,—
Що їй наші муки?

გუთნისდედა

„გადი-გამოდი, გუთანო,
ღირღიტავ, ბანი უთხარო“.

ერთს ბედ-ქვეშა ვართ, ლაბავ, მე და შენ,

წილად გვარგუნეს შავი მიწა ჩვენ.

ერთგულად ვჭიმოთ ჭაპანი ჩვენი,

უსიხარულოდ დავლიოთ დღენი,

ბელტი ბელტზედა გადმოვანწინოთ

და შრომის ოფლი მიწას ვანწიმოთ.

ნუ დამიღონდი!.. შენი უღელი

ჩემს უღელზედა არ არის ძნელი:

მეც შენებრ მიწას დავყურებ თვალით,

რადგანაც ზეცა წამართვეს ძალით;

შენებრ მეც მელის მიწა, ვით მსხვერპლსა,

სიკვდილის შემდეგ დასავინყელსა.

საგურამო, ილია ჭავჭავაძის კარმიდამო

Сагурамо, садина Илі Чавчаваძე

Тільки жде, щоб з ніг звалити,
Жде скоріш пожерти;
Скількісь, може, трохи легше
Буде хоть по смерті.
Ніде, однак, правди діти —
У нас різна вдача;
Ти — тварюка безсловесна,
Я ж — буцім мовляча.
Наділив мене бог даром
Вільного висказу;
Не завидуй; коли б знав ти
Ту гірку образу,
Ту насмішку, те знущання...
Самісінька слава...
Що зроблю я, меч піднявши
В ім'я свого права,
Коли ще не успів махнути,
А вже є щербина...
Який вжиток чи пожиток
Матиме людина
З того плуга, що бур'яну
Не видере в полі,
А залишить з корінцями
Рости на роздоллі?..
Добрі жнива уродяться
На такому оранню!..
Не зазнати кінця-краю
Журбі-безталанню.
Закипить у грудях часом,
Ремство збурить душу,
Але швидко пал примерхне,
Нишком терпіть мушу.
Завваж ганьбу, завваж сором:
Як дар божий мати,
Найдорожчий дар розмови,
А весь вік мовчати!

შენ პირუტყვი ხარ და მე მეტყველი?!..

ეგ, ჩემო ლაბავ, ნუ შეგშურდება...

რად მინდა ხმალი, თუნდ იყოს მჭრელი,

თუ სიმართლისთვის დამიჩლუნგდება?

აბა, რას გვარგებს ჩვენ ის გუთანი,

რომე აჩეჩოს მარტო მიწანი

და არ მოსთხრიდეს ძირით იმ ბალახს,

რომელიც უშლის თესლსა ამოსვლას?

მე ჩემის ჭირის, ჩემის ნუხილის,

ჩემის კაცობის გულის დუღილის

სიტყვანი გულში მეზადებთან,

მაგრამ გულშივე უხმოდ ჰკვდებიან.

შენ ვერ გაიგებ მეტყველის ტანჯვას,

როცა სიტყვასა მართალს გულში ჰკლავს!..

გუთნილ - რაა.

გუთნილ, ლაბავ, ჩერი ჭიანჭი,
მზერა გვერდის მიწის შავი:
ბაღს ზღაპრად გარდაქმნიდა
ჩივილი და მისი მიწის ვარდნილი.
ნუ ეწევი, ლაბავ, შერი ყოველი
ჩემი ყოველი ახალი მხელი,
მე შერი მიწის დევნებზე ვარდი
მისთვის, რომ შერი წამოვიყვანო,
შერი ზგადს მიწის მკვდარი,
მისთვის ანაქს მისი ზგადს მკვდარი.

Відчувати серцем правду,
А кривді коритись...
Розміркуй же, кому в світі
Трудніш із нас битись?
Гей, чого так засмутився,
Став серед дороги?
Тягни, друже, поки тягнеш,
Поки служать ноги!
Треба ниву допорати,
Допораєм — годі!
Не покидай хоч ти мене
Самого в пригоді.
За все колись подякую,
Вдосталь відпочинеш;
Буде з хлібом твій хазяїн,
То й ти не загинеш!

Переклав П. Грабовський

აქ მენდე, ლაბავ, ჩემი ულელი

შენს ულელზედა უფროა ძნელი.

მაშ რა გაღონებს?.. გასწი ჭაპანსა

და გაიტანე გუთანი ბოლოს,

ნუ უღალატებ ძველს ამხანაგსა,

ის შენ აცხოვრე, მან შენ გაცხოვროს!..

1858-სა წელსა, 4-სა ივნისს,
ს. პეტერბურლი

ილია ჭავჭავაძე „მეფე ლირის“ ცოცხალი
სურათების დამდგმელ დასთან ერთად

*Ілля Чавчавадзе з трупною постановників живих
картин «Короля Ліра»*

Грузинці-Матері

Сучасне, породжене минулим,
породжує майбутнє.

Лейбніц

საქართველოს სამხედრო გზა

Военно-грузинська дорога

Мамо-грузинко! В кайданах недолі
Ти свої діти для краю кохала;
В горах громи. їх будили до волі,
Разом з піснями, що ти їм співала.

Злигодні тяжкі, віки лихоліття
Над головою твоєю шуміли;
Блимає промінь нового проміття,
Батьківська слава встає із могили.

Зо світу марно не згинуть грузини,
Зіронька в небі нам ясно засяє;
Тільки працюймо для щастя країни,
Тільки надія нехай не вмирає!

Мамо-грузинко! Рілля жде насіння,
Сій — забуває нам всяка пашниця;
Духом сміліші згодуй покоління —
З ворогом битись, від бур не хилиться!

ქართველის დედას

„ანმყო, შობილი წარსულისაგან,
არის მშობელი მომავალისა“

ლ ე ბ ნ ი ც ი

ქართველის დედაო! ძუძუ ქართველისა
უნინ მამულსა უზრდიდა შვილსა;
დედის ნანასთან ქვითინი მთისა
მას უმზადებდა მომავალ გმირსა...
გაჰქრა ის დროცა!.. დიდმა ნალველმა,
კირთების ქვეშე დაჩაგრულ ბედმა
სრულად მოგიკლა სიცოცხლის ძალა,
თვით შენი შვილიც ჩრდილად შესცვალა.
მითხარ, სადღაა მამაპაპური
მხნეობა, ხმალი, მკლავი ქველური,
სახელისათვის ამაყი თრთოლა,
მამულის მტერთან მედგარი ბრძოლა?
მას ნულარ ვსტირით, რაც დამარხულა,
რაც უწყალოს დროთ ხელით დანთქმულა;
მოვიკლათ წარსულ დროებზედ დარდი...
ჩვენ უნდა ვსდიოთ ეხლა სხვა ვარსკვლავს,
ჩვენ უნდა ჩვენი ვშვათ მყოობადი,
ჩვენ უნდა მივსცეთ მომავალი ხალხს...
აქ არის, დედავ, შენი მაღალი
დანიშნულება და საღმრთო ვალი!
აღზარდე შვილი, მიეც ძალა სულს,
საზრდოდ ხმარობდე ქრისტესა მცნებას,

შთააგონებდე კაცთა სიყვარულს,
 ძმობას, ერთობას, თავისუფლებას, —
 რომ სიკეთისთვის გული უთრთოდეს
 და მომავლისთვის ბედთანა ბრძოდეს...
 მენდე, მიიღებს ნერგს, შენგან დარგულს,
 და მოგვცემს ნაყოფს, ვით კაცი კაცურს.
 დედავ! ისმინე ქართველის ვედრება:
 ისე აღზარდე შენ შვილის სული,
 რომ წინ გაუძღვეს ჭეშმარიტება,
 უკან ჰრჩეს კვალი განათლებული.

1858-სა წელსა, 15-სა დეკემბერს,
 ს. პეტერბურლი

ქაჩიჯიშვილი კაცა.

ანუ, შაბილი წახლავს, ანუ
 ანუ შაბილი შაბილი,
 [ლიპიკა]

ქაჩიჯიშვილი კაცა. (ანუ, შაბილი წახლავს, ანუ შაბილი შაბილი)

ქაჩიჯიშვილი კაცა! მუცელ ქაჩიჯიშვილი
 უწინ მაღალს უმრთა შვილს;
 ციხის სხილს ქვირილი ბიძა
 მაღალს მაღალს ვეძიხს.
 ვეძიხს მაღალს! - ციხის სხილს,
 ვეძიხს მაღალს ციხის სხილს,
 ციხის სხილს ციხის სხილს,
 მაღალს შვილს ციხის სხილს...
 შვილს, მაღალს მაღალს-მაღალს,
 მაღალს, მაღალს, მაღალს ციხის სხილს?

За що тебе люблю

Ольга Чавчавадзе *თელა ჭავჭავაძე*

ოლღა ჭავჭავაძე

Ольга Чавчавадзе

За що тебе люблю?
За те, що плакати маю,
І сліз
Я ні від кого не ховаю,
І солодко
Від сліз моїх гірких,—
Адже це ти
Причина сліз моїх!

За що тебе люблю?
За те, що плакати маєш,
І сліз
Ти ні від кого не ховаєш.
Дорожче щастя
Й світлих поривань —
Життя з тобою,
Сповнене страждань.

Переклав О. Новицький

რისთვის მიყვარხარ?

რისთვის მიყვარხარ? მისთვის, რომ ცრემლსა
ჰბადავს ჩემს თვალში ეს სიყვარული;
მისთვის, რომ მტანჯველს ჩემ ავსა ბედსა
უფრო სასტიკად ებრძვის ეს გული.

რისთვის მიყვარხარ? მისთვის, რომ შენს თვალს
ჩემ გულის ალი არ უდნობს ცრემლსა;
მისთვის მიყვარხარ, რომ მაძლევ ტანჯვას
და იმ ტანჯვაში სრულ სიცოცხლესა.

1858-სა წელსა, 31-სა დეკემბერს,
ს. პეტერბურლი

Колискова

Нана, синку, наніна!
Ти не плач, забудь про ляк!
Чом ти, зіронько ясна,
Дивишся на мене так?
Ще тобі передчуття
Не пророчить днів гірких,
Ні турботного життя,
Ні обов'язків важких.

Мир навколо й тишина.
Нана, синку, наніна!

Доки ти іще дитя,
Доки час настане твій,
Доки в тебе сповиття —
Спи-засни, синочку мій!
Хоч ростеш ти у біді,
Сила явиться в руках,
І дитячі сни тоді
Ти згадаєш у боях.

Не здригне рука міцна,—
Нана, синку, наніна!

Долю злу побачиш ти,
Волю стоптану святу,
Славу в морі темноти,
Землю нашу, сироту...
Хай спахне вогонь з глибин,
Вдар на ворога, як грім,

ნანა, შვილო, ნანინა!
ნეტა რამ შეგაშინა?
რაზედ შეჰკრთი, მტირალნი
რისთვის მომაპყარ თვალნი?
ჯერედ ხომ შენი ბედი,
გრძნობა წინამორბედი
არ უხატავს მაგ შენს თვალს
ქართველთადმი ღვთიურვალს!..
მაშ რალამ შეგაშინა?
ნანა, შვილო, ნანინა!

ჯერ, მინამ ხარ ყმანვილი,
მინამ დრო მოგესწრება,
ისწრაფე, შვილო, ძილი,
ისწრაფე განსვენება!
მოვა დრო, გაიზრდები,
მკლავი გაგიმაგრდება,
შვილო, ყრმობის სიზმრები
ბრძოლაზედ გაგეცვლება.
არ შემიდრკე მაშინა,
ნანა, შვილო, ნანინა!

გაიგებ მამულისას,
ბედქვეშ დაჩაგრულისას,
კვნესის ხმასა მწუხარეს,
შველის ძახილს მმუდარეს;
დალოცვილსა ჩემგანა
გული აგიღელდება,

ილია ჭავჭავაძე

Илия Чавчавадзе

Чи, як краю вірний син,
Упади в бою тяжкім!..

Не здригни, хай кат скона!
Нана, синку, наніна!

Серце нені повне мрій:
Краю — кращі почуття.
Нащо ж син мені, який
Не віддасть за край
життя?

Та, що сина не дає
Батьківщині в час нещасть,
Почуття святе своє
І дитині не віддасть!

Я не з тих, хай кожен зна.
Нана, синку, наніна!

Молоком з своїх грудей
Я тебе живлю, щоб ти
За свій край, за мир
людей

Дужим зміг у бій іти.
Молоко моє нехай
Стане трутою для тих,
Хто б життя за рідний
край
Без вагань віддать не зміг.

Вір, повернеться весна.
Нана, синку, наніна!

Смерть, достойна душ
міцних,—

შვილო, დედისა ნანა
ხმის ჟღერად შეგეცვლება.
არ შემიდრკე მაშინა,
ნანა, შვილო, ნანინა!

ჰნახავ ჩვენ ბედშაობას,
ჩვენს ერთობას დაკარგულს,
ჩვენსა წამხდარს გმირობას
და მამულს დაობლებულს...
აინთე ცეცხლით გული,
მტერსა დაეცი მეხად
ან, ვით შვილი ერთგული,
დააკვდი მამულს მსხვერპლად!
არ შემიდრკე მაშინა,
ნანა, შვილო, ნანინა!

დედათა გული ჩჩვილი
მამულისთვის მაგრდება,
რად მინდა იგი შვილი,
თუ მისთვის არ მიჰკვდება!
ვისაც ძე არ შეუკლავს,
როს მამულს სჭირებია,
შვილო, იმ ვაგლახ დედას
შვილი არ ჰყვარებია!
მე ისე არ წავხდები,
ნანა, შვილო, ნანები!

ჩემის მამულისათვის
მე ჩემს ძუძუს გაწოვებ,
მისის სიკეთისათვის
გაგწირავ და გაბრძოლებ...
მას დედის ძუძუ ტკბილი

ილია ბანკის თანამშრომლებთან ერთად

Для Чавчавадзе зі співробітниками банку

შხამადაც შერგებია,
მამულისთვის სიკვდილი
ვისაც დაზარებია!
 შენ ისე არ წახდები,
 ნანა, შვილო, ნანები!

იცოდე, ეგ სიკვდილი
მეტი დიდი რამ არი!
უკვდავი არის შვილი,
მამულისთვის მომკვდარი!
მამულს მიგცა ზეცამა
და თუ ზედ დააკვდები,
ნუგეშ იცეს დედამა,
რომ კაცი კაცად ჰკვდები.
 ნუგეშს ვიცემ მაშინა,
 ნანა, შვილო, ნანინა!

სიკვდილის წამში მამულს,
შვილო, შენ გაუღიმებ,
რომ სისხლს, მისგან მოცემულს,
მასვე გმირებ უბრუნებ.
აღსრულდები ღიმილით,
რომ მამულს არ უმტყუნე
და შენ შენის სიკვდილით
მის სიკვდილი დასთრგუნე.
 გაიხარებ მაშინა,
 ნანა, შვილო, ნანინა!

თუ ეგრე შენ მოჰკვდები,
ნუ გინდა ნურა ძეგლი,
ისეც უკვდავ იქნები,

ვით დედის შენის ცრემლი!
ჩემი ნანა ეს არი,
შვილო, მას უერთგულე:
რაც მე სიტყვით გითხარი,
შენ საქმით აღმისრულე!
ნანა, მამულის მსხვერპლო,
პანანინა ქართველო!

13 აპრილს, 1859-სა წელსა,
ს. პეტერბურღი

ილიაობა

Iliaoba

Елегія

Променем сріблястим сипле місяченько
На сади зелені, поля та долини;
Попід самим небом, ген-ген далеченько,
Ледве-ледве мріють снігові вершини.

Все кругом затихло, спить сном нерозбудним;
Часи проминають — нам байдуже вдогін;
Тільки як притисне життям надто трудним,
Сонну тишу зрушить рвучий душу стогін.

~~~~~

Յայտարող ճառարն հանձն առնին
Յախջանէ ջր ծախելու,
Եւ ջրն զարկալ ծախելու
Եւ ջրն ծախելու ծախելու.
Եւ ջրն ծախելու, ծախելու ծախելու...
Եւ ջրն ծախելու ծախելու ծախելու,
Եւ ջրն ծախելու ծախելու ծախելու
Եւ ջրն ծախելու ծախելու ծախելու.
Եւ ջրն ծախելու; Եւ ջրն ծախելու
Եւ ջրն ծախելու ծախելու ծախելու...
Եւ ջրն ծախելու! Եւ ջրն ծախելու, ծախելու.
Եւ ջրն ծախելու ծախելու ծախելու?..

Я стою, німую... Гори розпростерли
Тінь свою ласкаву над дрімучим краєм...
О, збуди нас, боже, поки ще не вмерли,
Відживи нас швидше, бо ми умираєм!

Переклав П. Грабовский

Եւ ջրն ծախելու, ծախելու
Ու ջրն ծախելու.

ელეგია

მკრთალი ნათელი სავსე მთვარისა
მშობელს ქვეყანას ზედ მოჰფენოდა
და თეთრი ზოლი შორის მთებისა
ლაჟვარდ სივრცეში დაინთქმებოდა.

არსაიდამ ხმა, არსით ძახილი!..
მშობელი შობილს არრას მეტყოდა,
ზოგჯერ კი ტანჯვით ამოძახილი
ქართვლის ძილშია კვნესა ისმოდა!

ვიდექ მარტოკა... და მთების ჩრდილი
კვლავ ჩემ ქვეყნის ძილს ეალერსება.
ოხ, ღმერთო ჩემო! სულ ძილი, ძილი,
როსლა გველირსოს ჩვენ გაღვიძება?!

1859-სა წელსა, 4-სა ივნისს,
ს. პეტერბურლი

საქართველოს სამხედრო გზა

Военно-грузинська дорога

Поет

Илия Чавчавадзе Тифлисъ.

ილია ჭავჭავაძე

Илия Чавчавадзе

Не гулящому на втіху,
Як та пташка серед гаю,
Не для жарту, не для сміху
Я пісні свої співаю.

Ні, сам бог мене направив
На колючий шлях співацтва,
Щоб я всюди ніс та славив
Заповіт великий братства.

Згодувавшись серед люду,
Його потом, його кров'ю,
Я за люд боротись буду,
Кувать пута безголов'ю.

Вперед рушу, кликну других:
Вкупі дихать, вкупі вмерти,
Бідоласі, що в недугах,
Згоїть рани, слёзи втерти.

На те в грудях мужні сили,
На те в серці ширі гуки,
Щоб співати до могили,
Озиватись на всі муки.

Я благаю ласки з неба
Для бездольців та нещасних,
Тим співаю, кому треба
Хоть часами марень красних.

Переклав П. Грабовский

პოეტი

მისთვის არ ვმღერ, რომ ვიმღერო,
ვით ფრინველმა გარეგანმა;
არამართო ტკბილ ხმათათვის
გამომგზავნა ქვეყნად ცაშა.

მე ცა მნიშნავს და ერი მზრდის,
მიწიერი ზეციერსა;
ღმერთთან მისთვის ვლაპარაკობ,
რომ წარვეუძღვე წინა ერსა.

დიდის ღმერთის საკურთხევლის
მისთვის ღვივის ცეცხლი გულში,
რომ ერისა მოძმე ვიყო
ჭმუნვასა და სიხარულში;

ერის წყლული მაჩნდეს წყლულად,
მეწოდეს მის ტანჯვით სული,
მის ბედით და უბედობით
დამედაგოს მტკიცე გული...

მაშინ ციდამ ნაპერწკალი
თუ აღმიფეთქს გულში ცეცხლსა,
მაშინ ვიმღერ, მხოლოდ მაშინ
მოვსწმენდ ერსაც ტანჯვის ცრემლსა!

23 ივლისსა, 1860,
პავლოვსკი

პოეტი. +

მისთვის არ ვმღერ, რომ ვიმღერო
ვით ფრინველმა გარეგანმა!
არამართო ტკბილ ხმათათვის
გამომგზავნა ქვეყნად ცაშა!

მე ცა მნიშნავს და ბაღში მზრდის
მიწიერი ზეციერსა;
ღმერთთან მისთვის ვლაპარაკობ,
რომ წარვეუძღვე წინა ერსა!

დიდის ღმერთის საკურთხევლის
მისთვის ღვივის ცეცხლი გულში,
რომ ერისა მოძმე ვიყო
ჭმუნვასა და სიხარულში;

ერის წყლული მაჩნდეს წყლულად,
მეწოდეს მის ტანჯვით სული,
მის ბედით და უბედობით
დამედაგოს მტკიცე გული...

მაშინ ციდამ ნაპერწკალი
თუ აღმიფეთქს გულში ცეცხლსა,
მაშინ ვიმღერ, მხოლოდ მაშინ
მოვსწმენდ ერსაც ტანჯვის ცრემლსა!

23 ივლისსა, 1860, პავლოვსკი

Пісня Грузинів-студентів

O. Kobus

Мати хай ростить синів,
Відданих народу,
Щоб не згірше від батьків
Стали за свободу.

Ми ватагою йдемо,
Повні поривання,
Ми за бідних стоїмо
Твердо, без вагання.

Служимо вітчизні ми,
Гноблених не зрадим,
Їх відстоїмо грудьми,
А катам — відплатим!

Ми в загоні бойовім
До мети рушаєм,
Пітьму променем ясным
Людям осяваєм.

ქართველი სტუდენტების სიმღერა

დედამ რომ შვილი გაზარდოს,
ემაგრე ჩვენისთანაო, —
ძმურად გამოსადეგნი ვართ
ყველგან და ყველასთანაო.

ლხინში მოლხინეს მოვუღებნეთ,
ჭირში მოჭირნეს ეუშველით;
ფიქრის, საქმის, შრომის დროსა
ბრძენსაც არ დავუვარდებით.

დიდს არ გავეძეღვინებით
და მხარს მივსცემთ პატარასა;
ძალას გულდაგულ დავხვდებით
და თაყვანს ვსცემთ სამართალსა.

წინ წასვლაში არ დავიხევთ,
არ გავწირავთ უკან რჩომილს:
ჩვენც ვიცით, რომ შველა უნდა
უღონოსა და დავრდომილს.

უანგაროდ მივაღთ წინა,
მარტო ის გვაქვს გულში ფიქრად,
რომ წინანი უკანასთვის
უნდა იქმნენ გზად და ხიდად.

მამულისა შვილნი ჩვენც ვართ
და მისთვის ვზრდით ჭაბუკ სულსა,
რომ ოდესმე გამოვადგეთ
დაობლებულს ჩვენს მამულსა.

Мужні, знаєм путь свою,
Ворогам ми—грізні;
Ми готові у бою
Все віддять вітчизні.

Мати хай ростить синів,
Відданих народу,
Щоб не згірше від батьків
Стали за свободу!

Переклав О. Новицький

მაგრამ ეხლაც საქმით, სიმხნით
სხვას არც ჩვენ დავუვარდებით;
ეხლაც რომ მამულმა გვიხმოს,
ეხლაც კი გამოვადგებით.

ეგრე გამოსადეგნი ვართ
ყველგან და ყველასთანაო, —
თუ დედამ შვილი გაზარდოს,
ემაგრე ჩვენისთანაო!

1860 წ. 18 აგვისტოს,
პავლოვსკი

ილია ჭავჭავაძე და ალექსანდრე აფხაზი
მეგობრებთან ერთად

*Илья Чавчавадзе и Александр Абхазі
в колі друзів*

Коли з журби тяжкої змагаю —
Проста і вільна пісня враз летить;
Я втіху не в людей тоді шукаю,
Втішає пісня в ту печальну мить.
Вона, як я, скорботою повита,
їй довіряю. прагнення свої,
Й поета серце, смутком перелите,
У ній звучить... І я люблю її.

Переклав О. Новицький

წუხილი

როცა წუხილი მჩაგრავს უწყალოდ,
კაცთან არ ვილტვი მის განქარვებად;
მყის თავისთავად ლალი, უბრალო
სიმღერა მორბის ნუგეშსაცემად.
და იმ სიმღერას ჩემს წუხილს ვანდობ,
ის ჩემებრ არი სევდით ბურვილი,
მის მწუხარ ხმებში ჩემს გულის ხმას ვცნობ
და მევე მიყვარს ჩემი წუხილი.

ილია ჭავჭავაძე, 1870 წ.

Илья Чавчавадзе, 1870 г.

1860წ., 20 ნოემბრამდე

Весна

В діброві, де хилиться віточка,—
ластівка, ясочка, ластья...
В саду виноград, як сиріточка,
плаче, ой плаче від щастя.

Долина струмками сполохана,
гори цвітуть верховіттям.
Вітчизно моя ти прикохана,
скоро ж покриєшся квіттям?

Переклав П. Тичина

Павло Тичина

გაზაფხული

ტყემ მოისხა ფოთოლი,
აგერ მერცხალიც ჭყივის,
ბარში ვაზი ობოლი
მეტის ლხენითა სტირის.

აყვავებულა მდელო,
აყვავებულან მთები;
მამულო საყვარელო,
შენ როსლა აყვავდები?

1861 წლის იანვრის 28-სა,
პეტერბურდი

ტყემ მოისხა ფოთოლი,
აგერ მერცხალიც ჭყივის,
ბარში ვაზი ობოლი
მეტის ლხენითა სტირის

აყვავებულა მდელო,
აყვავებულან მთები;
მამულო საყვარელო,
შენ როსლა აყვავდები?

ნა — ია

Болить моє серце...

Полло Грабовский

Болить моє серце, тебе покохавши,
Крім тебе, мій краю, усе занехавши,—
На мить відпочинку нема:
Все чари твої мені сняться,
Все ти не виходиш з ума,
Чи вечір лягає та стелиться тьма,
Чи вже почина розвидняться.

Любов, поривання, гадки — все тобі;
За думою дума злітає,
З душі встає буря, завзяття зростає —
За тебе лягти в боротьбі.
До рідного стягу хапаються руки;
Без жалю за щастям зустріну я муки,
Відраду знайду і в журбі.

Не страшно конати, страшить мене інше:
Було б мені важче, було б мені гірше —
На поклик душі не знайти,
Душі однієї між кривного люду,
Що поруч зі мною пішла б до мети;
Впаду серед шляху — до спільного труду
Щоб здужала знов підвести!

Переклав П. Грабовский

* * *

მას აქეთ, რაკი შენდამი ვცან მე სიყვარული,
ჰოი, მამულო, გამიკრთა მე ძილი და შვება!
შენს ძარღვის ცემას მე ყურს ვუგდებ სულგანაბული,
ლამე თენდება ეგრედ ჩემი და დღე ღამდება.

დაჟინებითა ფიქრი ფიქრზედ მოდის, გროვდება,
გრძნობა გრძნობაზედ შეუპოვრად იძვრის ჩემს გულში,
და მე არ ვჩივი, — მიხარიან, რომ ეგრედ ჰშვრება
ჩემი ცხოვრება შენსა ფიქრში, შენს სიყვარულში.

მაგრამ, მამულო, ჩემი ტანჯვა მხოლოდ ის არი,
ის არის მხოლოდ სავალალო და სამწუხარო,
რომ შენს მინაზედ, ამდენ ხალხში კაცი არ არი,
რომ ფიქრი ვანდო, გრძნობა ჩემი განვუზიარო!..

6 აგვისტო, 1861,
ს. ყვარელი

День падіння комуни (париж)

---

23 травня 1871

В битві схилюся прославлений стяг,
Стяг трудівничих надій,—
Скинув його у нерівних боях
Лютий тиран-лиходій.

Ради братів на тортури пішов
Славний народ, цей борець,—
Він зодягнув на чоло своє знов
Горя й страждання вінець.

Знов самовіддана кров облила
Край героїчний оцей,
Знов лиховісна поразка сягла
Справу велику людей.

Знову повержено в прах заповіт,
Волі скрижалі святі,
Що ради них, щоб осяяти світ,
Згинув господь на хресті.

Знов зупинився історії хід.
Люд знемагає од ран.
Там, де за волю боровся народ,
Знов торжествує тиран.

Переклав О. Новицький

1871 წ. 23 მაისი

(კომუნის დაცემის დღე)

ტვირთმძიმეთ და მაშვრალთ მხსნელი
დიდი დროშა დაიშალა...
კვლავ ქვეყნისა მჩაგრავ ძალამ
იგი დროშა დასცა დაბლა.
კვლავ ენამა მოყვასთათვის
საოცარი იგი ერი,
კვლავ დაიდგა დიდ წამების
მან გვირგვინი მშვენიერი.

კვლავ ქვეყნისთვის დაიღვარა
წმინდა სისხლი წამებულის,
კვლავ დამარცხდა დიდი საქმე
ყოვლად მხსნელის სიყვარულის.

კვლავ ძირს დასცეს იგი მცნება,
ქვეყნის ხსნად მოვლინებული,
რომლისთვისაც თვითონ ღმერთი
იყო ტანჯულ და ჯვარცმული.

კვლავ შეფერხდა ისტორია,
განახლების შესდგნენ ძალნი
და კვლავ დღესასწაულობენ
გამარჯვებულნი მტარვალნი.

1871 წ., მაისის 29-სა

საქართველოს სამხედრო გზა

Военно-грузинська дорога

ჩემო კარგო ქვეყანავ, რაზედ მოგიწყენია!..
 აწმყო თუ არა გწყალობს, მომავალი ჩვენია,
 თუმცა ძველნი დაგშორდნენ, ახალნი ხომ შენია...
 მათ ახალთ აღგიდგინონ შენ დიდების დღენია, —
 ჩემო თვალის სინათლევ, რაზედ მოგიწყენია?

წვრილშვილნი წამოგესწრნენ ნაზარდნი, გულმტკიცები,
 მათის ზრუნვის საგანი შენ ხარ და შენ იქნები,
 არ გიმტყუნებენ შენა, თუკი მათ მიენდები.
 მათის ღვანლით შეგექმნეს სახე ბედით მთენია, —
 ჩემო თვალის სინათლევ, რაზედ მოგიწყენია?

მათი გული შენისა ტრფობის ფართო ბუდეა,
 მათი გულთა ფიცარი შენი მტკიცე ზღუდეა...
 ვერ წაბილწავს მათს გრძნობას სიმუხთლე, სიმრუდეა!
 მათ თვის მკერდით შეჰმუსრონ მტერთა სიმაგრენია, —
 ჩემო კარგო ქვეყანავ, მაშ რად მოგიწყენია?

15 სექტემბერი, 1872 წ.

ბაზალეთის ტბა

ბაზალეთისა ტბის ძირას
ოქროს აკვანი არისო,
და მის გარშემო წყლის ქვეშე
უცხო ნალკოტი ყვავისო.

მწვანეა მუდამ ნალკოტი,
არასდროს თურმე არ სჭენება,
ქვეყნისა დროთა ტრიალსა
იგი არ ემორჩილება.

ვერ ერჩის თურმე მის მწვანეს
ვერც სიცხე, ვერცა ზამთარი,
და იმის მზიან ჩრდილებში
მუდამ გაზაფხული არი.

ნალკოტის შუაგულშია
ის აკვანი ასვენია,
და ჯერ კაცთაგანს იქ ჩასვლა
არავის გაუბედნია.

მარტო ერთნი – სირინოზნი
იმ აკვანს გარს ეხვევიან,
მარტო იგინი, გრძნეულნი,
დასტრფიან და დამლერიან...

ბაზალეთის ტბის ძირას
ოქროს აკვანი არისო,
და მის გარშემო წყლის ქვეშე
უცხო ნალკოტი ყვავისო.
მწვანეა მუდამ ნალკოტი,
არასდროს თურმე არ სჭენება,
ქვეყნისა დროთა ტრიალსა
იგი არ ემორჩილება.
ვერ ერჩის თურმე მის მწვანეს
ვერც სიცხე, ვერცა ზამთარი,
და იმის მზიან ჩრდილებში
მუდამ გაზაფხული არი.
ნალკოტის შუაგულშია
ის აკვანი ასვენია,
და ჯერ კაცთაგანს იქ ჩასვლა
არავის გაუბედნია.

Кажуть, ніби ця колиска славна
Ще Тамарою отам захована
І ріка народних сліз невгавна
Вкрила плесом сад цей зачарований.

Та ніхто не каже, чи в колиці
Є дитя, і як же називається,
І чому народні сльози чисті
Озером над садом розливаються.

Може, вклали хлопчика в колицу,
Що його й назвати не насміляться,
Хоч настане час — і в тім хлопчиську
Грузії найкращі мрії втіляться?

Якщо так — то будь благословенний
Витязь той, що, в озеро пірнаючи,
Першим вступить сміло в сад священний,
До колицки руку простягаючи.

Якщо так — то будь преславна мати,
Та, що зможе першою щасливою
Молоко грудей своїх віддати
Хлопчикові щедрою поживою.

Переклав М. Бажан

Михайло Бажан

ამბოზენ, — თამარ დედოფალს
ის აკვანი იქ ჩაუდგამს,
და ერს თვისთა ცრემლთ ნადენით
ტბა კარვად ზედ გადუხურავს.

ამას კი აღარ ამბოზენ, —
აკვანში ვინ ჩააწვინა,
ან თვით ერმა თვისი ცრემლი
ზედ ტბად რისთვის დაადინა...

იქნებ აკვანში ის ყრმა წევს,
ვისიც არ ითქმის სახელი,
ვისაც დღედაღამ ჰნატრულობს
ჩუმის ნატვრითა ქართველი?

თუ ესე არის, ნეტა მას
ვაჟკაცსა სახელოვანსა,
ვისიცა ხელი პირველად
დასწვდება იმა აკვანსა!

თუ ესე არის, ნეტა მას,
დედასა სახელდებულსა,
ვინც იმ ყრმას პირველ მიაწვდის
თვის ძუძუს, მადლით ცხებულსა!

14 მკათათვეს, 1883 წ.

ილია ჭავჭავაძე

Илия Чавчаваძе

Двомовні збірки видані кафедрою національних літератур, літературних взаємозв'язків і перекладу, клубу «Україна» та Інститута Українознавства

1. Леся Українка. «Світла, світла», 1971.
2. Григорій Сковорода. «Щасливий слід», 1972.
3. Микола Бажан. «Зливи сонця», 1974.
4. Павло Тичина. «Чуття єдиної родини», 1979.
5. Максим Рильський. «Ознаки весни», 1980.
6. Павло Тичина. «Грузії», 1981.
7. Іван Франко. «Каменярі», 1981.
8. Дерево надії (збірка литовської поезії XVIII-XIX ст.), 1981.
9. Дари Терека (збірка російської і грузинської поезії), 1983.
10. Щасливий день (збірка білоруської поезії), 1983.
11. Галакціон Табідзе. «Місяць Мтацмінди», 1984.
12. Тарас Шевченко. «Кавказ», 1989.
13. Добрідень тобі, Україно (вірші українських поетів), 1989.
14. Божа благодать, (вірш Давіда Гурамішвілі та Лесі Українки), 1996.
15. Дякую, Любов! (зб. Італійської поезії XIV-VI в.), 1998.
16. Адам Міцкевич. «Благословення», 1998.
17. Юлюсь Словацький. Вірші, 2000.

**ეროვნულ ლიტერატურათა, ლიტერატურულ ურთიერთობათა და თარგმანის
კათედრის, კლუბ „უკრაინასა“ და უკრაინისტიკის ინსტიტუტის მიერ
გამოცემული ორენოვანი კრებულები**

1. ლესია უკრაინკა, სინათლე! სინათლე!, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1971.
2. გრიგორი სკოვოროდა, კვალი კეთილი, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1972.
3. მიკოლა ბაჟანი, მზის შადრევნები, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1974.
4. პავლო ტიჩინა, ერთიანი ოჯახის გრძნობა, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1979.
5. მაქსიმ რილსკი, მოახლოება გაზაფხულისა, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1980.
6. პავლო ტიჩინა, საქართველოს, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1981.
7. ივან ფრანკო, ქვისმტეხელნი, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1981.
8. ხე იმედისა, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1981.
9. თერგის საჩუქარი, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1983.
10. ბედნიერი დღე, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1983.
11. გალაკტიონ ტაბიძე, მთანმინდის მთვარე, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1984.
12. ტარას შევჩენკო, კავკასი, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1989.
13. გამარჯობა უკრაინავ!, უკრაინელი პოეტების ლექსები (თარგმნა ნია აბესაძემ), ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1989.
14. ღვთის წყალობა, დავით გურამიშვილისა და ლესია უკრაინკას ლექსები, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1996.
15. გმადლობ, სიყვარულო!, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1998.
16. ადამ მიცკევიჩი, კურთხევა, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1998.
17. იულიუმ სლოვაცკი, ჩემი ანდერძი, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 2000.

18. Олександр Пушкін. «Я вас кохав», 1999.
19. Микола Бажан. «Джерело», 2004.
20. Французько-грузинська антологія, 2004.
21. Давид Гурамішвілі. Вірші, 2005.
22. VOCO AMICOS. 2006.
23. Тарас Шевченко. “За горами, гори...”, 2007.
24. Леся Українка. “Надія”, 2007.
25. Ілля Чавчавадзе. “Вітчизно кохана”, 2007.

18. ალექსანდრე პუშკინი, მე თქვენ მიყვარდით..., ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 1999.
19. მიკოლა ბაუანი, წყარო, ორენოვანი კრებული, თსუ გამომცემლობა, 2004.
20. ფრანგულ-ქართული ანთოლოგია, შარლ ბოდლერის, პოლ ვერლენის, სტეფან მალარმეს, არტურ რემბოს ლექსები და მათი პარალელური ქართული თარგმანები. შემდგენელი და მცირე უწყებების ავტორი ზაურ მეძველია, თსუ გამომცემლობა, 2004.
21. დავით გურამიშვილი, პოეზია, ორენოვანი კრებილი, თსუ გამომცემლობა 2005.
22. VOCO AMICOS (ქართულ-სლავური პოეზიის ორენოვანი კრებული), თსუ გამომცემლობა, 2006.
23. ტარას შევჩენკო, მთების იქით მთები..., ორენოვანი კრებული, თსუ, 2007.
24. ლესია უკრაინკა, იმედი, ორენოვანი კრებული, თსუ, 2007.
25. ილია ჭავჭავაძე, მამულო საყვარელო, თსუ, 2007.

Le 24 mai
1898.

Перед народом, який згодом матиме
власну й незалежну державу; на
всю Європу, на всю Україну, на
всю Росію, на всю Європу, на всю
Україну, на всю Росію.

Україна, наш український народ,
який ми бачимо в нас, який ми
бачимо в нас, який ми бачимо в нас,
який ми бачимо в нас, який ми бачимо в нас,
який ми бачимо в нас, який ми бачимо в нас,
який ми бачимо в нас, який ми бачимо в нас,
який ми бачимо в нас, який ми бачимо в нас,
який ми бачимо в нас, який ми бачимо в нас,

Nous baissons la tête devant un
héros qui a su obtenir la liberté
et se frayer le chemin de l'avenir.
Le peuple souffrit, mais
avant la liberté pour tout l'ordre, à notre
honneur, et nous eussions
été les premiers à le faire, par
ce que nous sommes Ukrainiens, par
ce que nous sommes Ukrainiens, par
ce que nous sommes Ukrainiens, par
ce que nous sommes Ukrainiens, par
ce que nous sommes Ukrainiens, par
ce que nous sommes Ukrainiens, par
ce que nous sommes Ukrainiens, par
ce que nous sommes Ukrainiens, par

наш український народ, який ми бачимо в нас,
який ми бачимо в нас, який ми бачимо в нас,
який ми бачимо в нас, який ми бачимо в нас,
який ми бачимо в нас, який ми бачимо в нас,
який ми бачимо в нас, який ми бачимо в нас,
який ми бачимо в нас, який ми бачимо в нас,
який ми бачимо в нас, який ми бачимо в нас,
який ми бачимо в нас, який ми бачимо в нас,

«L'humanité! Votre œuvre est la lutte
pour l'existence de l'homme, nationale et cette
lutte ne la laissera jamais. Nous vivons,
à la fin, et que nous avons été notre pays:
l'histoire et nous serons vainqueurs!»

В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,

Михайло Коцюбинський,
М. Коцюбинський,
М. Коцюбинський,
М. Коцюбинський,
М. Коцюбинський,
М. Коцюбинський,
М. Коцюбинський,
М. Коцюбинський,
М. Коцюбинський,
М. Коцюбинський,

Т. Андрійченко
Т. Андрійченко,
Т. Андрійченко,
Т. Андрійченко,
Т. Андрійченко,
Т. Андрійченко,
Т. Андрійченко,
Т. Андрійченко,
Т. Андрійченко,
Т. Андрійченко,

В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,
В. Андрійченко,

ілюстрація до книги «Українська
література»
ілюстрація до книги «Українська
література»
ілюстрація до книги «Українська
література»
ілюстрація до книги «Українська
література»
ілюстрація до книги «Українська
література»
ілюстрація до книги «Українська
література»

Адрес, привезений української
інтелігенції з нагоди юбілея
Іллі Чавчавадзе

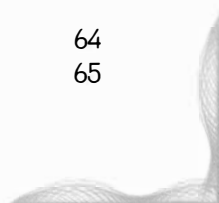
ილია ჭავჭავაძე სახელმწიფო საბჭოს წევრებს შორის, 1906 წ.

Ілля Чавчавадзе між членами Державної Ради, 1906 р.

სარჩევი Зміст

ვერ მოჰკლეს!	6
Не змогли вбити!	9
გიორგი ხუბუა პროფესორი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორი <i>Георгій Хубуа</i> професор, ректор Тбіліського державного університету	
ილია ჭავჭავაძე და უკრაინა	11
Ілля Чавчавадзе й Україна	15
ოთარ ბაქანიძე პროფესორი, უკრაინისტიკის ინსტიტუტის დირექტორი <i>Отар Баканідзе</i> професор, директор Інституту Українознавства	
Горам Кварелі	20
ყვარლის მთებს	21
<i>Переклав О. Гончар</i> თარგმანი ო. გონჩარისა	
Орач	26
გუთნისდედა	27
<i>Переклав П. Грабовский</i> თარგმანი პ. გრაბოვსკისა	
Грузинці-Матері	32
ქართველის დედას	33
<i>Переклав П. Грабовский</i> თარგმანი პ. გრაბოვსკისა	
За що тебе люблю	36
რისთვის მიყვარხარ?	37
<i>Переклав О. Новицький</i> თარგმანი ო. ნოვიცკისა	
Колискова	38
ნანა	39
<i>Переклав О. Новицький</i> თარგმანი ო. ნოვიცკისა	

Елегія	46
ელეგია	47
<i>Переклав П. Грабовский</i>	
თარგმანი პ. გრაბოვსკისა	
Поет	48
პოეტი	49
<i>Переклав П. Грабовский</i>	
თარგმანი პ. გრაბოვსკისა	
Пісня Грузинів-студентів	50
ქართველი სტუდენტების სიმღერა	51
<i>Переклав О. Новицький</i>	
თარგმანი ო. ნოვიცკისა	
"Коли з журби тяжкої знемагаю..."	54
წუხილი	55
<i>Переклав О. Новицький</i>	
თარგმანი ო. ნოვიცკისა	
Весна	56
გაზაფხული	57
<i>Переклав П. Тичина</i>	
თარგმანი პ. ტიჩინასი	
Болить моє серце...	58
„მას აქეთ, რაკი...“	59
<i>Переклав П. Грабовский</i>	
თარგმანი პ. გრაბოვსკისა	
День падіння комуни (Париж) 28 травня 1871	60
1871 წ. 23 მაისი (კომუნის დაცემის დღე)	61
<i>Переклав О. Новицький</i>	
თარგმანი ო. ნოვიცკისა	
"О вітчизно улюблена..."	62
„ჩემო კარგო ქვეყანავ...“	63
<i>Переклав О. Новицький</i>	
თარგმანი ო. ნოვიცკისა	
Базалетське озеро	64
ბაზალეთის ტბა	65
<i>Переклав М. Бажан</i>	
თარგმანი მ. ბაჟანისა	

სარედაქციო კოლეგია:

ო. ბაქანიძე (მთავარი რედაქტორი),
ნ. ნასყიდაშვილი, რ. ჭანტურიშვილი

აღმასრულებელი რედაქტორი
ნათია ამირეჯიბი

გარეკანი
თინათინ ჩირინაშვილი

კომპიუტერული უზრუნველყოფა
მარიამ ებრაღიძე
ნინო ვაჩეიშვილი

Редакційна колегія:

О. Баканідзе (головний редактор),
Н. Наскідашвілі, Р. Чантурішвілі

Виконавчий редактор
Натія Амiredжибі

Обкладинка
Тінатін Чірінашвілі

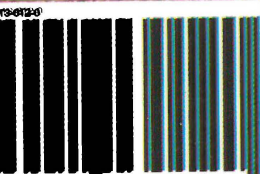
Комп'ютерне забезпечення
Маріам Ебралидзе
Ніно Вачеішвілі

1837-1907

2007

Handwritten signature

7349120